

Raimo Tuomela

*9.10.1940 † 22.11.2020

EMERITUSPROFESSORI Raimo Heikki Tuomela kuoli Helsingissä 22. marraskuuta 2020 täytettyään hiljan 80 vuotta. Hän toimi Helsingin yliopiston käytännöllisen filosofian, erityisesti yhteiskuntatieteiden metodiikan professorina vuodesta 1971 aina eläkkeelle jäämiseensä saakka vuonna 2008. Tuomela oli tunnetuimpia suomalaisia filosofi, ja hän työskenteli myös akatemiaprofessorina vuosina 1995–2000. Hänen nimityksensä myötä Helsingin yliopisto sai toisen käytännöllisen filosofian professuurin etiikan ja yhteiskuntafilosofian lisäksi.

Paljolti Raimo Tuomelan toiminnan ansiota on, yhteiskuntatieteiden tieteenfilosofia sai vakiintuneen aseman suomalaisen tieteen kentässä. Uransa aikana Tuomela oli keskeinen vaikuttaja paitsi kotimaassa myös yhteiskuntatieteen metodologian ja filosofian kansainvälisessä tiedeyhteisössä. Hän oli alusta saakka rakentamassa maailman suurinta yhteiskuntatieteiden filosofian tutkimusyksikköä. Tämä yhteisö, Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekuntaan sijoittunut Centre for Philosophy of Social Science oli myös Suomen Akatemian huippuyksikkö vuosina 2012–2017. Tuomelan ja hänen kollegoidensa luotsaama yksikkö on edelleenkin maailman mer-

kittävin yhteiskuntatieteiden filosofian yhteisö, vaikka sen saama institutionaalinen tuki onkin hiipunut.

Raimo Tuomela syntyi Helsingissä 9.10.1940, ja hän suoritti ylioppilastutkintonsa Helsingin lyseossa vuonna 1959. Hän opiskeli alun alkujaan psykologiaa Helsingin yliopistossa, suorittaen filosofian kandidaatin ja lisensiaatin tutkinnot 1965 ja 1966. Tuomela toimi lukukauden ajan vuonna 1964 psykologian assistenttina Åbo Akademiassa ja sai nimityksen käytännöllisen filosofian puolipäiväiseksi assistentiksi vuonna 1965 ja heti perään assistentiksi. Akateeminen ura eteni nopeasti, ja hän väitteli filosofian tohtoriksi teoreettisessa filosofiassa Helsingissä vuonna 1968 tieteellisten teorioiden soveltamista koskevalla väitöskirjalla. Tuomela väitteli tohtoriksi toisen kerran Stanfordin yliopistossa otsikolla *Auxiliary Concepts within First-Order Scientific Theories*. Ensimmäinen väitöskirja kohdistui psykologiseen teorianmuodostukseen ja etenkin yleisessä tieteenfilosofiassa ajankohtaiseen keskustelunaiheeseen, mahdollisuuden määrittellä teoreettisia käsitteitä havaintokäsitteiden avulla.

Tuomelan kiinnostus filosofiaan heräsi jo varhain kansainvälistä mainetta saa-

neen Jaakko Hintikan ryhmässä 1960-luvun lopulla. Varhaisessa tuotannossaan Tuomelan keskeinen työvälineenä oli Jaakko Hintikan kehittämä distributiivisten normaalimuotojen teoria. Hän kuuluikin siihen Hintikan oppilaiden joukkoon – muita olivat muun muassa Risto Hilpinen ja Juhani Pietarinen – joka tunnettiin maailmalla suomalaisena induktiologiikan koulukuntana. Laajempaa yhteisöä joskus kutsuttiin 1970-luvun vaihteessa Hintikka-Suppes-koulukunnaksi, vaikka se ei varsinaisesti koulukunta ollutkaan. Tuomelan yhteistyökumppaneita 1970-luvulla oli myös Ilkka Niiniluoto, jonka kanssa syntyi teos *Theoretical Concepts and Hypothetico-Inductive Inference* (1973).

Tuomelan varhainen tieteellinen tuotanto käsitteli tieteenfilosofiaa, kuten juuri teoreettisten käsitteiden asemaa, määriteltävyyttä ja tieteellisiä selityksiä, ja osin varhaisesta psykologiaa koskevasta kiinnostuksesta kumpuavaa teon teoriaa. Maailmanmaineeseen hänet kuitenkin siivitti myöhäisempi yksilön teon teorian ylittänyt sosiaalisen toiminnan teoria, kollektiivista intentionaalisuutta koskevat tutkimukset, ja niihin liittyen kaikille yhteiskuntatieteille tärkeät kysymykset me-intentioista ja sosiaalisen ontologiasta laajemminkin. Uransa viimeisinä vuosikymmeninä Tuomela keskittyikin sosiaalisen toiminnan teoriaan. Siinä missä *Human Action and Its Explanation* (1977) tarkasteli psykologian filosofisia perusteita ja tekojen kausaalista selittämistä, järkälemäinen *A Theory of Social Action* (1984) avasi uuden sosiaalista toimintaa ja sosiaalisuutta tarkastelevan tutkimuslinjan. Tuomelan tuotantoa ja persoonaa läpäisevä periaate oli esitettyjen väitteiden täsmällisen muotoilun vaatimus, yksityiskohtiin ulottuva käsiteanalyysi ja tarkkuus, jolla

ison kuvan yksityiskohdat kartoitettiin. Tässä Tuomelan esitystapa ei usein ollut anglosaksisen kepeä, sillä lukuisat määritelmät ja tarkoin muotoillut kannanotot eivät aina antautuneet ilman kunnollista paneutumista.

Tuomelan tieteellisen tuotannon – ja voi sanoa, koko hänen persoonallisuutensa – läpi kulki vahva tieteellisyyden eetos ja siihen liittyen peräänantamaton huuhaan vastustus. Hän oli perustamassa pseudotiedettä vastustavaa ja tiedettä puolustavaa Skepsis ry:tä vuonna 1987, ja hän osallistuiikin monin tavoin tieteellistä maailmankuvaa edistäviin rientoihin. Tuomela puolusti ns. tieteellistä realismia, jonka mukaan tiede pyrkii mahdollisimman totuudelliseen kuvaukseen ja selitykseen yksittäisestä tutkijasta ja tiedeyhteisöstä riippumattomasta todellisuudesta. Tämän filosofian mukaan tieteellisissä teorioissa esiintyvät havainnot ylittävät teoreettiset termit pyrkivät myös viittaamaan johonkin aidosti olemassa olevaan, jolloin ne eivät ole vain tieteilijän omaksi mukaavuudekseen rakentamia havaintojen järjestämisen välineitä. Tieteelliselle realisille on myös selvää, että teoreettisillakin väitteillä on totuusarvo.

1970-luvulla hänen realismissaan tapahtui käänne. Sittemmin englanniksikin käännettyssä teoksessaan *Tiede, toiminta ja todellisuus. Tieteellisen maailmankäsityksen filosofiset perusteet* (1983) hän kiteytti Wilfrid Sellarsin inspiroiman näkemyksensä arvostelemalla ns. Annetun Myyttiä. Tuon myytin mukaan maailma on valmiiksi tehty: oliot, niiden ominaisuudet ja olioiden väliset suhteet ovat kuin kiiven hakattuja eivätkä riipu havaitsijasta tai tietäjästä. Aivan erityisesti Tuomela arvosteli Annetun Myytin tietoteoreettista versiota, jonka mukaan tietävä subjekti

voi käydä tiedollista mutta silti ei-käsitteellistä dialogia hänestä riippumattoman todellisuuden kanssa. Annetun Myytin kieltäminen johti Tuomelan kantaan, jota hän kutsui sisäiseksi (kausaaliseksi) realismiksi: ei ole etuoikeutettua kieltä, jolla luonnon kirja on kirjoitettu, eikä vain yhtä tapaa viipaloida todellisuus. Tässä hän oli samoilla linjoilla kuin Hilary Putnam, joka arvosateli metafysista realismia. Olen taipuvainen ajattelemaan, että he kehittivät ajatuksensa suurelta osin toisistaan riippumatta. Realismin saamasta käänteestä huolimatta Tuomelan motto oli scientia mensura, tiede on kaiken mitta: tiede kertoo missä kaappi seisoo ja mitä sen sisällä on. Viime kädessä totuuskin tulee osin tieto-opilliseksi käsitteeksi, sillä se tulisi ymmärtää todellisuutta parhaiten selittävien teorioiden kautta. Tiukka pitäytyminen tieteen menetelmän ensisijaisuuteen kyllä sai aikaiseksi sen, että silloin tällöin skientismi-kortti nousi.

Uransa aikana Tuomela vieraili ahkerasti alan merkittävässä tutkimusyliopistoissa ja -keskuksissa, kuten Stanfordin, McGillin ja Princetonin yliopistoissa, ja hän oli Münchenin yliopiston pysyvä vierailuprofessori vuodesta 2005. Siellä hän vietti pari-kolme kuukautta vuodessa. Näillä ulkomaisilla vierailuvuosilla syntyi aina uusia aihioita, jotka näkyivät myöhemmässä tuotannossa. Lukuisten kirjojen ja toimitettujen teosten ohella Tuomela julkaisi satoja artikkeleita ja pienempiä kirjoituksia tieteellisestä päättelystä, teoreettisten käsitteiden luonteesta, tieteellisestä selittämisestä, ja tiedon kasvusta. Hänen viimeisimmäksi suurtyökseen jäi *Social Ontology: Collective Intentionality and Group Agents*, jossa hän tarkasteli

kollektiivisia aikeita ja intentionaalisuutta, samoin ryhmien toimintaa. Siinä missä filosofia usein ilmenee olemassa olevien tekstien siteeraamisena ja muiden näkökantojen arvostelemisena (tai myötäilemisenä) Tuomela oli aidosti itsenäinen ja ennen kaikkea järjestelmällinen ajattelija. Hän oli luomassa agendaa, ei vain kommentoimassa sitä. Kuten yksi kirjan arvostellut kollega kirjoittaa: "All in all, Tuomela's book stands as a model of excellence in social ontology ... His book is must reading in social ontology." Näin Tuomela jatkoi suomalaisen filosofian kunniallista perinnettä.

Raimo Tuomela on tunnetuimpia ja siteeratuimpia suomalaisia filosofejia. Hän ei paistatellut päivä- tai iltalehtien valossa, ja joskus kommentoikin filosofian tilaa: "On hyvä, että nuoret jaksavat osallistua, jääpähän muille aikaa keskittyä kansainvälisen tieteen tekemiseen." Tuomela johti uransa aikana useita Suomen Akatemian rahoittamia tutkimusryhmiä, ja hän oli kuolemaansa saakka kysytty keynote-puhuja alan konferensseissa. Hän myös palveli monin tavoin tiedeyhteisöä, josta tärkeänä osoituksena oli hänen perustamansa kirjasarja *Studies in the Philosophy of Sociality*. Yhden kirjan otsikko on kuvaava: *The Importance of Us*. Ansoistaan Tuomelalle myönnettiin arvostettu Alexander von Humboldtin säätiön tutkimuspalkinto vuonna 1993, ja vuonna 2019 Suomalaisen Tiedeakatemian elämäntyöstä myönnetty Kunniapalkinto. Suomalaisen Tiedeakatemian jäsen Raimo Tuomela oli vuodesta 1983. Tiedeyhteisön ohella häntä jäi kaipaamaan tytär Laura hänen edellisestä avioliitostaan sekä vaimo Maj Bonnevier-Tuomela.

Matti Sintonen